

ЎЙИНЛИ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДАН ФОЙДАЛАНИШДА ИНТЕРФАОЛ ДАРСЛАРНИНГ ЎЗИГА ХОС ХУСУСИЯТЛАРИ

DOI: <https://doi.org/10.53885/edinres.2021.28.62.001>

Назирова Дилафруз Алишеровна

Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети Педагогика ва
психология кафедраси ўқитувчиси

Мазкур мақолада ўйин технологияларидан фойдаланган интерфаол дарсларнинг ўзига хос хусусиятлари илмий назарий жиҳатдан ёритиб берилган. Шунингдек, мақолада интерфаол технологиялардан фойдаланиш, таълимда болалар мотивацияси ва индивидуаллашувини ошириш, уларнинг ижодий қобилиятларини, нутқ фаоллигини ривожлантириш, жамоада ишлашда ахлоқий меъёр ва қоидаларни қабул қилиш қобилиятини шакллантиришида муҳим педагог аҳамият касб этиши масалаларига тўхталиб ўтилган.

Калит сўзлар: ўйин технологиялари, интерфаол дарслар, жамоа, ахлоқий меъёр, қоида, қобилият, замонавий таълим, ўқув жараёни, мактабгача ёш даври, когнитив қизиқиш, дунёқараиш, қобилият, ижодий фаолият, мотивация, индивидуаллашув, қулай ҳиссий муҳит, самарали усул.

ОСОБЕННОСТИ ИНТЕРАКТИВНЫХ УРОКОВ С ИГРОВЫМИ ТЕХНОЛОГИЯМИ

Назирова Дилафруз Алишеровна

преподаватель кафедры педагогика и психология УзГУМЯ

Аннотации: в статье описаны особенности интерактивных уроков с использованием игровых технологий с научно-теоретической точки зрения. В статье также рассматривается использование интерактивных технологий, повышение мотивации и индивидуализации обучения детей, развитие их творческих способностей, речевой активности, умение принимать этические нормы и правила в коллективной работе.

Ключевые слова: игровые технологии, интерактивные уроки, сообщество, этика, правила, способности, современное образование, учебный процесс, дошкольный возраст, познавательный интерес, мировоззрение, способности, творческая деятельность, мотивация, индивидуализация, комфортная эмоциональная среда, эффективный метод

FEATURES OF INTERACTIVE LESSONS WITH GAME TECHNOLOGIES

Dilafruz Alisherovna Nazirova

Lecturer of the Department of «Pedagogy and Psychology» UzSWLU

Annotations: The article describes the features of interactive lessons using gaming technologies from a scientific and theoretical point of view. The article

also discusses the use of interactive technologies, increasing the motivation and individualization of teaching children, the development of their creative abilities, speech activity, the ability to accept ethical norms and rules in teamwork

Key words: gaming technologies, interactive lessons, community, ethics, rules, abilities, modern education, educational process, preschool age, cognitive interest, worldview, abilities, creative activity, motivation, individualization, comfortable emotional environment, effective method

Замонавий таълимнинг ўқув жараёнида интерфаол технологиялардан фаол қўлланила бошланди. Интерфаол технологиялардан фойдаланиш, таълимнинг мотивацияси ва индивидуаллашувини ошириш, ўқувчиларнинг ижодий қобилиятларини ривожлантириш ва қулай ҳиссий муҳитни яратишнинг самарали усулларидан биридир. Маълумки, мактабгача ёш даври - бу болаларнинг атрофдаги дунёнинг хилма-хиллиги ҳақидаги ғояларини кенгайтириш ва бойитиш, болаларнинг идрокини шакллантириш, нутқнинг барча ақлий жараёнларини ривожлантириш учун самарали давр. Шунинг учун МТТнинг вазифаси мактабгача ёшдаги боланинг атрофидаги дунё ҳақидаги билимларини бойитиш, ундаги ўзаро таъсирни, ўзгаришларни, бир-бирига боғлиқ ҳодисаларни кўришга, ўз фикрларини эркин баён қилишга, уларни далиллар билан тушунтириб беришга ўргатишдир. Интерфаол усуллардан фойдаланиш болаларда мавжуд бўлган турли билим соҳалари ва когнитив қизиқишни уйғотади. Мактабгача таълим соғлом, ҳар томонлама етук болаларни тарбиялаш учун зарур ташкилий, услубий, психологик, педагогик шарт-шароитлар яратади, болаларни мактабда мунтазам равишда таълим олишга тайёрлашда ота-оналарга ёрдам беради. Мактабгача таълим бола 6-7 ёшга етгунча оилада, ҳамда нодавлат ва давлатга қарашли бўлган мактабгача таълим ташкилотларида амалга оширилади.

Мактабгача таълим, бола шахсини мактабгача ёшдаги болалар таълим-тарбиясига қўллайдиган Давлат талабларига мувофиқ жисмонан соғлом ва етук, ақлан зийрак, соғлом фикрлайдиган мактабда ўқишга тайёрланган тарзда шакллантириш мақсадини кўзлайди.

Мактабгача таълимнинг вазифалари:

- болаларни халқнинг бой миллий, маданий, тарихий мероси ва умумбашарий қадриятлар асосида ақлий ва маънавий-ахлоқий жихатдан тарбиялаш;

- болаларда миллий ғурур, ватанпарварлик хисларини шакллантириш;

- мактабгача ёшдаги болаларни билим олиш эҳтиёжини, ўқишга интилиш манбаларини шакллантириш, уларни мунтазам равишдаги таълим жараёнига тайёрлаш;

- болаларнинг тафаккурини ривожлантириш, ўзининг фикрини мустақил ва эркин ифодалаш малакаларини шакллантириш;

- болаларнинг жисмоний ва рухий соғлигини таъминлаш.

«Ўзбекистон Республикаси Конституциясида – оила жамиятнинг асосий бўғинидир, ҳамда жамият ва давлат муҳофазасида бўлиш ҳуқуқига эга» дейилган. Шунингдек, вояга етмаганлар – давлат химоясидадир – деб уқтирилади. Мактабгача таълим муассасаси оила ва жамиятнинг болаларга ғамхўрлик қилиш, миллий ва минтақа хусусиятларини ҳисобга олган ҳолда ҳар томонлама баркамол қилиб тарбиялаш ва ривожлантиришга бўлган эҳтиёжини қондириш мақсадида ташкил этилади. Республикамизда 3-7 ёшгача бўлган давр боғча ёши даври ҳисобланади. Мактабгача ёшдаги болалар психологиясида жуда тез сифат ўзгаришлари бўлишини инобатга

олган ҳолда 3 даврга (3-4ёш) кичик мактабгача даври (4-5ёш) кичик боғча ёши ўрта мактабгача давр(ўрта боғча ёши) 6-7 ёш ва катта мактабгача давр катта боғча ёшиларга ажратиш мумкин. Бола ривожланиш жараёнида одамларнинг илгари ўтган авлодлари томонидан яратилган предмет ва ходисалар олами билан алоҳида махсус муносабатга киришади. Бола инсоният қўлга киритган барча ютуқларни фаол равишда ўзлаштириб, эгаллаб боради. Бунда предметлар оламини, ҳамда улар ёрдамида амалга ошириладиган хатти – ҳаракатларни, тилни, одамлар орасидаги муносабатларни эгаллаб олиши, фаолият мотивларининг ривожланиши, қобилиятларнинг ўсиб бориши, катта ёшли кишиларнинг бевосита ёрдамида амалга оширилиб борилмоғи керак. Асосан мана шу даврдан бошлаб боланинг мустақил фаолияти кучая бошлайди. Боғча ёшдаги болаларга бериладиган тарбия уларнинг мураккаб ҳаракатларини такомиллаштириш, элементар гигиена, маданий ва меҳнат малакалари ҳосил қилиш, нутқини ўстириш ҳамда ижтимоий аҳоқ ва эстетик диднинг дастлабги куртакларини юзага келтириш давридир. Боғча ёшдаги болалар ҳаётида ва уларнинг психик жихатидан ўсишида қизиқишнинг роли ҳам каттадир. Қизиқиш худди эҳтиёж каби боланинг бирор фаолиятга ундовчи омиллардан биридир. Шунинг учун ҳам қизиқишни билиш жараёни билан боғлиқ бўлган мураккаб психик ходиса деса бўлади. Мактабгача тарбия ёшидаги болалар қизиқувчан, катталар ва тенгдошларига савол берадиган, сабабоқибат муносабатларига қизиқадиган, табиат ҳодисалари ва одамларнинг ҳаракатларига мустақил равишда тушунтиришлар беришга ҳаракат қиладиган, кузатиш ва тажриба қилишга мойил бўлган ёш давридир. Айнан шу даврда қизиқарли интерфаол методлардан фойдалансак мақсадга мувофиқ бўлар эди.

Интерфаол таълим технологиялари ғояси 1990-йилларнинг ўрталарида пайдо бўлган. Ушбу ҳодиса биринчи веб-браузернинг пайдо бўлиши ва интернетнинг жадал ривожланишининг бошланиши билан боғлиқ, шунинг учун баъзи экспертлар интерактив технологияни компютер тармоқлари ва интернет ресурсларидан фойдаланган ҳолда ўрганиш сифатида изоҳлайдилар. Интерфаол таълим - бу когнитив фаолиятни ташкил этишнинг ўзига хос шакли бўлиб, ўқув жараёни деярли барча ўқувчилар билиш жараёнида иштирок этадиган, ўзлари билган ва ўйлаган нарсаларни тушуниш ва мулоҳаза юрита оладиган тарзда давом этади. Интерфаол таълим, биринчи навбатда, болаларнинг ўқув муҳити, таълим муҳити билан ўзаро муносабатига асосланган таълим бўлиб, у ўзлаштирилган тажриба майдони бўлиб хизмат қилади, бунда ўқитувчи ва ўқувчи ўзаро таъсир қилади.

Болаларнинг когнитив фаолиятини интерфаол таълим шаклида ташкил этиш қуйидаги муаммоларни ҳал қилишга имкон беради:

- мактабгача ёшдаги болаларнинг фикрлаш жараёнини ривожлантириш (таҳлил, синтез ва бошқалар);
- ёшга мос келадиган интеллектуал ва шахсий вазифаларни ҳал қилиш қобилиятини ривожлантириш;
- болаларнинг нутқ фаоллигини ривожлантириш;
- мулоқот кўникмалари ва қобилиятларини ривожлантириш;
- мактабгача ёшдаги болаларнинг шахслараро ўзаро муносабатларига мотивацион тайёрликни шакллантириш;
- жамоада ишлашда ахлоқий меъёр ва қоидаларни қабул қилиш қобилиятини шакллантириш.

Мактабгача ёшдаги болаларнинг етакчи фаолияти бу ўйиндир. Боғча ёшидаги болаларнинг ўйин фаолиятлари масаласи асрлар давомида жуда



кўп олимларнинг диққатини ўзига жалб қилиб келмоқда.

Боғча ёшидаги болалар ўзларининг ўйин фаолиятларида илдам қадамлар билан олға қараб бораётган сермазмун ҳаётимизнинг ҳамма томонларини акс эттиришга интиладилар.

Маълумки, боланинг ёши улғайиб мустақил ҳаракат қилиш имконияти ошган сари унинг атрофдаги нарса ва ҳодисалар бўйича дунёқараши кенгайиб боради.

Боғча ёшидаги бола атрофидаги нарсалар дунёсини билиш жараёнида шу нарсалар билан бевосита амалий мунособатга бўлишига интилади. Бу ўринда шу нарса характерлики бола билишга ташналигидан атрофдаги ўзининг ҳадди сиғадиган нарсалари билангина эмас, балки катталар учун мансуб бўлган ўзининг кучи ҳам етмайдиган, ҳадди сиғмайдиган нарсалар билан ҳам амалий мунособатда бўлишга интилади. Масалан: бола автомашинани, трамвайни ўзи хайдагиси, ростаканга отга миниб юргиси, учувчи бўлиб самолётда учгиси ва ростаканга милиционер бўлгиси келади. Бироқ табиийки бола ўзидаги бундай эҳтиёжларнинг биронтасини ҳам ҳақиқий йўл билан қондира олмайди. Бу ўринда савол туғилади. Болаларнинг тобора ортиб бораётган турли эҳтиёжлари билан уларнинг тор имкониятлари ўртасидаги қарама - қаршилик қандай йўл билан ҳал қилинади? Бу қарама-қаршилик фақатгина биргина фаолият орқали яъни боланинг ўйин фаолияти орқалигина ҳал қилиниши мумкин. Буни шу билан изоҳлаб бериш мумкинки, биринчидан, болаларнинг ўйин фаолияти қандайдир моддий маҳсулот ишлаб чиқаришга қаратилган фаолият эмас. Шунинг учун болаларни ўйинга ундовчи сабаб(мотив) келиб чиқадиган натижа билан эмас балки шу ўйин жараёнидаги турли ҳаракатларнинг мазмуни билан боғлиқдир. Иккинчидан эса, болалар ўйин жараёнида ўз ихтиёрларидаги нарсаларни, ўзларини қизиқтирган, аммо катталаргагина мансуб бўлган нарсаларга айлантириб хоҳлаганларича эркин фаолиятда бўладилар. Болаларнинг ўйин фаолиятлари уларнинг жисмоний ва психик жиҳатдан гармоник равишда ривожлантириш учун бирдан бир воситадир.

Ўйин болалар ҳаётида шундай кўп қиррали фаолиятки, унда катталарга мансуб бўлган меҳнат ҳам, турли нарсалар ҳақида тафаккур қилиш, хом ҳаёл, дам олиш ва хушчақчақлик манбалари ҳам мужжасамлангандир, яъни мана шу жараёнларнинг барчаси ўйин фаолиятида аниқ бўлади. Шунинг ҳам таъкидлаб ўтиш керакки, ўйин фақат ташқи муҳитдаги нарса ҳодисаларни билиш воситасигина эмас, балки қудратли тарбия воситаси ҳамдир. Ижодий ва сюжетли ўйинларда болаларнинг барча психик жараёнлари билан биргаликда уларнинг индивидуал хислатлари ҳам шаклланади. Демак, боғчадаги таълим тарбия ишларининг муваффақияти кўп жиҳатдан болаларнинг ўйин фаолиятларини мақсадга мувофиқ ташкил қила боришга боғлиқ.

Шундай қилиб, ўйин болалар ҳаёли томонидан яратилган нарса эмас, аксинча болалар ҳаёлининг ўзи ўйин жараёнида юзага келиб ривожланадиган нарсадир. Шунинг ҳам айтиб ўтиш керакки, фан-техника мислсиз ривожланган бизнинг ҳозирги замонамиздаги яратиланаётган, хайратда қолдирадиган нарсалар болаларга гуё бир мўъжизадек кўринади. Натижада улар ҳам ўзларининг турли ўйинлари жараёнида ўхшатма қилиб (яъни аналогик тарзда) ҳар хил ҳаёлий нарсаларни ўйлаб чиқарадилар (учар от, машина одам, гапирадиган дарахт каби). Бундан ташқари, болаларнинг турли ҳаёлий нарсаларни ўйлаб чиқаришлари яна шуни билдирадигани, улар ўзларининг ҳар турли ўйин фаолиятларида фақат атрофларидаги бор нарсаларни эмас, балки айни чоғда эҳтиёжлари талаб қилаётган нарсаларни ҳам акс эттирадилар.

Интерфаол таълимнинг мақсадлари:

1. Болаларни шахслараро ўзаро таъсир доирасига киритиш орқали ижтимоий ва шахсий тажрибани ривожлантириш ва бойитиш. 2. Болаларнинг етишмаётган билимларини турли манбалардан ихтиёрий ва мустақил равишда эгаллаши, ундан когнитив ва амалий муаммоларни ҳал қилишда фойдаланишни ўрганиши, тадқиқот кўникмаларини, тизимли фикрлашни ривожлантириши учун шароит яратиш. 3. Болалар ўз муваффақиятини, интеллектуал компетенциясини ҳис қиладиган қулай таълим шароитларини яратиш, бу бутун ўқув жараёнини самарали амалга ошириш демакдир.

Интерфаол технологияда ўқитувчининг энг муҳим вазифаси - ахборот алмашиш жараёнига раҳбарлик қилиш ва унда ёрдам бериш: нуқтаи назарларнинг хилма-хиллигини аниқлаш; иштирокчиларнинг шахсий тажрибасига мурожаат қилиш; иштирокчиларни фаол тутиш; назария ва амалиётнинг уйғунлиги; иштирокчилар тажрибасини ўзаро бойитиш; идрок этиш, тушунишни осонлаштириш; ижодкорликни рағбатлантириш.

Таълимнинг интерактив шакллари.

1. Индивидуал шакл - тарбиячининг бир бола билан ўзаро муносабати, ўзига юкланган вазифани мустақил равишда ҳал қилади. 2. Жуфтлашган шакл топшириқларни жуфтликда йечишда қўлланилади, болалар нафақат ўрганадилар, балки ўзаро таълим ва ўзаро назоратни ҳам амалга оширадилар. 3. Гуруҳ шакли болалар кичик гуруҳларга бўлиниб, масалани биргаликда йечганда қўлланилади. 4. Фронтал шакл тарбиячининг барча болалар билан ишлашини, топшириқни барча иштирокчилар томонидан бир вақтнинг ўзида, бир хил суръатда ва умумий вазифалар билан бажаришини назарда тутади. 5. Коллектив шакл болаларга яхлит жамоа сифатида қаралганда, лекин ўзларининг етакчилари ва ўзаро таъсирнинг махсус шакллари билан фойдаланилади. 6. Болаларнинг ўзгарувчан таркиби билан ўзаро таъсир қилиш шакли жамоавий ёки фронтал ишларни амалга ошириш учун қўлланилади, лекин иштирокчиларнинг доимий ўзгариши билан, ўрганилаётган муаммони сезиларли даражада кенгайтиради ва шахсларнинг билимлари туфайли интеллектуал бойитишга ёрдам беради.

Ўргатувчи ўйинли электрон ўқув–услугий таъминот барча функцияларга асосланган, назарий материаллар намоён қилинган бўлиши, дастлабки олинган тушунчаларини изохлаш, ўзлаштириш даражасини назорат қилиш, қоғоздаги маълумотлар ёрдамсиз тескари алоқага ва шу кабиларга асосланган бўлиши керак.

Албатта, юқоридаги талабларга жавоб берадиган ўргатувчи ўйинли электрон ўқув–услугий таъминот яратиш катта куч талаб қилади. Электрон ўқув–услугий таъминот ёки бошқа компьютер ўқув дарсликларини компьютер билан ишлашга доир психологик аспектларсиз яратиш мумкин эмас.

Биринчидан, тарбияланувчи ёшларни тушиниш доирасини психологик нуқтаи назаридан ҳисобга олиш керак.

Иккинчидан, тарбиячи ҳам ўйинли электрон ўқув–услугий таъминот билан, ҳам компьютер билан иш олиб бориши керак бўлади.

Мақтагача таълим жараёнини ташкил этишда фойдаланувчининг ўқув материални такрорлашда уни ёдда сақлаши, ўз билимини фикрлаши ҳисобга олиниши керак. Ўргатувчи ўйинли электрон ўқув–услугий таъминотнинг белгиланган ўқув материални ўзлаштиришнинг самарали имкониятларини, маълумотларни ёдда сақлаш ва фикр юритишни янада оширишга ёрдам беришига гувоҳ бўлишимиз мумкин. Ўргатувчи ўйинли электрон ўқув–услугий таъминот ёрдамида ўқув фаолиятининг бу



элементини ташкил қилиш ўзининг кўпгина фарқли хусусиятлари билан ажралиб туради. Сабаби минг мартаба эшитгандан, бир марта кўрган авзал мақолига амал қилишни исботи бўлади.

Биринчидан, ўйинли электрон ўқув–услубий таъминот ёрдамида режадаги ўқув машғулоти топшириғини бажаришда маълумотнинг экранда керакли тартибда жойлашиши, асосий элементларнинг ранг билан белгиланиши, фойдаланувчи учун «қулай инструментлар»дан фойдаланишни ва шу кабиларни келтиришимиз мумкин.

Иккинчидан, болалар баъзи бир кўлда бажариладиган амалларини турли хил хизматчи функциялар ёрдамида бажаради. Натижада топширик бажарилиши тезлашади.

Шу йўсинда мактабагач таълим тизимидаги болаларни мактабга яъни ўқув жараёнига ортиқча қийинчиликларсиз олиб борилиши ташкил этилади.

Хулоса қилиб айтганда, таълим соҳасидаги энг долзарб масалалардан бири бу – мактабгача таълим жараёни учун ўргатувчи ўйинли электрон ўқув–услубий кўлланмалар, мультимедиали компьютерли ўргатувчи дастурлар ишлаб чиқишни йўлга қўйиш ва уларни тарғибот қилиш ҳисобланади.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати

1. Артемьева О. А., Макеева М. Н. Система учебно-ролевых игр профессиональной направленности. — Тамбов: Тамб. гос. техн. ун-т, 2007. — 208 с.

2. Васильева Т. В. Игровые и творческие задания как способ формирования профессиональных компетенций [Электронный ресурс] // Бесплатная интернет-библиотека. — Режим доступа: <http://pdf.knigix.ru/21filologiya/183946-1-igri-tvorcheskie-zadaniya-kak-sposob-formirovaniya-professionalnih-kompetenciylektor-prepodavatel-kafed.php>.

3. Войтов А. Г. История и философия науки: учеб. пособие для аспирантов. — М.: Дашков и К, 2004. — 692 с.

4. Дзюба Е. В., Массалова А. Э. Психолого-педагогические, социокультурные и методические основы преподавания русского языка как неродного / иностранного // Филологический класс. — 2017. — № 49. — С. 41-47.

5. Ермолаева М. Г. Игра в образовательном процессе: метод. пособие. — 2-е изд., доп. — СПб.: АП- ПО, 2005. — 112 с.

6. Кашлев С. С. Интерактивные методы обучения. — М.: ТетраСистемс, 2013. — 224 с.